

УДК 330.341.1

ДІАГНОСТИКА ФАКТОРІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Л. Й. Кобрин

Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна

Визначено основні зовнішні та внутрішні фактори інноваційного розвитку підприємства, розглянуто теоретико-методологічні підходи до їх діагностики в сучасних умовах господарювання. Запропоновано деякі рекомендації щодо проведення діагностики інноваційного розвитку підприємства для визначення позитивних факторів та своєчасного виявлення негативних тенденцій, а також з метою оцінки їх можливого впливу на результативність та перспективну конкурентоспроможність виробництва.

Ключові слова: *інноваційний розвиток, інновація, інноваційна діяльність, управління, діагностика, фактори, підприємство, ринок, конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток у сучасних умовах є основною умовою підвищення конкурентоспроможності підприємства. Це передбачає впровадження технічних, технологічних та інших інновацій. Водночас важливо, щоб зміни відбувалися не тільки у технології виробництва продукції, але й охоплювали організацію, управління, маркетинг, навчання персоналу. Тобто про інноваційний розвиток можна говорити за умови комплексного характеру змін на підприємстві. Отже, інноваційний розвиток — це інтеграція процесу реалізації інновацій та зростання інноваційних можливостей підприємства з метою підвищення ефективності та перспективної конкурентоспроможності виробництва.

Активізація інноваційного розвитку підприємства потребує комплексного контролю змін, що відбуваються у середовищі функціонування підприємства. Для своєчасного передбачення позитивних факторів та виявлення негативних тенденцій, а також з метою оцінки їх можливого впливу на результативність процесу впровадження інновацій, рекомендується проведення діагностики основних факторів інноваційного розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика розвитку інноваційної діяльності привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-економістів. Проблеми інноваційного розвитку досліджували: С. М. Ілляшенко, М. П. Денисенко, А. В. Баришева, О. І. Волков, О. Є. Кузьмін, О. О. Лапко, В. Н. Краснокутська, С. Ф. Покропивний, Р. А. Фатхутдинов, С. Д. Ільєнкова, І. Г. Ткачук, І. І. Цигилик, Ю. В. Яковець, Р. А. Фатхутдинов, О. М. Хотяшева, Н. І. Чухрай, А. А. Тріфілова та інші. Теоретичні та методичні аспекти діагностики стану підприємства розглянуті у працях А. Е. Воронкової, Т. О. Загорної, О. О. Гетьман, В. М. Шаповал, І. В. Кривов'я-

зюк, Г. О. Швиданенко, А. І. Дмитренко, О. І. Олексюк. Однак немає єдиного підходу до діагностики основних факторів інноваційного розвитку підприємства.

Мета статті — визначення основних факторів інноваційного розвитку та розробка методичних підходів до їх діагностики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційний розвиток підприємства — це складний та довгостроковий процес якісно нових змін, пов'язаних з упровадженням техніко-технологічних, організаційних, економічних та інших інновацій. Це зумовлює потребу формування дієвого механізму управління інноваційними процесами. У нестабільних економічних умовах необхідні нові теоретико-методологічні підходи до управління інноваційним розвитком підприємства. погоджуємося з думкою С. М. Ілляшенка [1], що інноваційний розвиток складається з двох основних складових: реалізації інноваційних проектів самостійно чи спільно з іншими підприємствами; підвищення інноваційного потенціалу підприємства як основної складової інноваційного розвитку. Заслужують на увагу теоретико-методологічні підходи до оцінки потенціалу підприємства для інноваційного розвитку, запропоновані М. П. Денисенко, Л. І. Михайловою, І. М. Грищенко [2], А. А. Трифіловою [3], Н. І. Чухрай [4].

Управління інноваційним розвитком має враховувати підвищення ефективності діяльності підприємства в рамках проведення економічної діагностики та аналізу, дієвого контролю, планування та прогнозування. Тому організація діагностики як основна складова управління інноваційним розвитком уможливорює виявлення тенденцій та перспектив підприємства.

Розглядаємо діагностику як процес розпізнання і визначення негативних (кризових) явищ у діяльності підприємства на основі локальних змін, встановлених залежностей, а також особливо значних явищ поточної підприємницької діяльності [5]. Тому саме економічна діагностика дає можливість сформулювати необхідну основу системи раннього виявлення проблем, що виникають у процесі інноваційного розвитку підприємства. Поділяємо думку Т. О. Загорної [6] щодо важливості діагностики зовнішнього та внутрішнього середовища організації, що дасть змогу підвищити рівень обґрунтованості інноваційних проектів з урахуванням наявного виробничого та інноваційного потенціалу.

Інноваційний розвиток підприємства залежить від зовнішніх та внутрішніх умов господарювання, які визначають рівень, темпи, масштаби змін на підприємстві [1]. Таким чином, зовнішніми факторами інноваційного розвитку є держава, конкуренти, постачальницько-збутові організації та споживачі.

Держава впливає через так звані регуляторні чинники: формування економічної політики; розвиток і фінансування науки; підвищення рівня культури, освіти, права; вдосконалення системи стимулювання інноваційної діяльності; законодавче та інформаційне забезпечення розвитку інноваційних процесів.

Конкуренти опосередковано впливають на інноваційний розвиток підприємства, стимулюючи його інноваційну активність.

Постачальницько-збутові організації визначають якість і рівень кооперації, якість матеріально-технічного забезпечення, рівень маркетингу, що, безперечно, є факторами інноваційного розвитку підприємства.

Споживачі впливають на інноваційний розвиток підприємства, забезпечуючи споживання його продукції та провокуючи попит на її нові види, що для підприємства є стимулом до підвищення якості та конкурентоспроможності продукції.

Зазначимо, що вплив зовнішніх факторів має як позитивну, так і негативну дію, оскільки в Україні недостатньо розвинута інноваційна інфраструктура, недосконале інформаційне та законодавче забезпечення, несприятливий інвестиційний клімат тощо. Тому для України поки що характерна незначна кількість інноваційної продукції принципової новизни, низька інноваційна активність підприємств, що підтверджується даними статистичних щорічних обстежень [7]. Наприклад, питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у 2015 році становила 15,2%, а питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової становила всього 2,5% у 2014 році (дані за 2015 рік відсутні) [7].

Внутрішні фактори інноваційного розвитку визначають інноваційну здатність підприємства і його виробничий потенціал. Вони поділяються на: фінансові, кадрові, техніко-технологічні, маркетингові, організаційно-управлінські [1].

Основним фактором інноваційного розвитку є фінансове забезпечення, яке характеризується фінансовою стійкістю підприємства, рівнем його прибутковості та показниками ефективності інноваційних проектів. Фінансова складова інноваційного потенціалу визначається також фінансовими ресурсами, які витрачає підприємство на впровадження інновацій. Тому діагностика фінансової складової проводиться на основі:

- аналізу достатності суми власних і позикових коштів для реалізації інноваційного проекту;
- розрахунку поточного та перспективного рівнів прибутковості підприємства;
- оцінки економічної ефективності інноваційних проектів за показниками: індекс дохідності, внутрішня норма дохідності, термін окупності та інші.

Кадрове забезпечення інноваційного розвитку підприємства передусім залежить від рівня кваліфікації, освіти, інноваційної свідомості персоналу, досвіду та стажу роботи, мотивації праці всіх категорій персоналу. Ця складова характеризує можливості персоналу підприємства застосовувати нові технології, реалізувати нові організаційні й управлінські рішення, розробити й виготовити нові товари. Вона забезпечує фахову підготовку персоналу підприємства відповідно до профілю його діяльності, яка відповідає сучасному рівню розвитку науки і техніки.

Тому тут доцільним є визначення таких показників:

- показника винахідницької активності, який визначається як відношення кількості винаходів до загальної кількості працівників загалом чи інженерно-технічних працівників;
- показника освітнього рівня — відношення кількості осіб, що мають вищу освіту відповідно до профілю діяльності підприємства, до загальної кількості працівників;
- частки інженерно-технічних працівників у загальній кількості управлінського персоналу;

- частки працівників з науковими ступенями та званнями в загальній кількості управлінського персоналу;
- плинність працівників високої кваліфікації, що визначається як відношення кількості працівників, які звільнилися, до загальної кількості працівників цієї кваліфікації.

Техніко-технологічна складова інноваційного розвитку відображає можливість оперативно перебудувати виробництво, переорієнтувати виробничі потужності і налагодити економічно ефективне виробництво нової продукції, яка відповідає новому попиту на ринку. Діагностика цієї складової проводиться на основі розрахунку таких показників:

- рівня оновлення техніки та технології;
- рівня автоматизації та комп'ютеризації виробництва;
- рівня прогресивності техніки та технології;
- рівня прогресивності та якості продукції;
- рівня відповідності виробництва міжнародним стандартам якості тощо.

Маркетингове забезпечення інноваційного розвитку в умовах високої конкуренції дає змогу оцінити наявні ринкові можливості підприємства, просувати на ринок нові види продукції. До маркетингових ресурсів належать такі активи, які забезпечують вигідну позицію на ринку і плідну співпрацю з контрагентами підприємства, зокрема імідж підприємства, сформовану клієнтурну базу, налагоджені канали дистрибуції товарів тощо. Значення маркетингових активів у сучасних умовах зростає, оскільки вони забезпечують підприємству стійку конкурентну перевагу у зовнішньому середовищі. Діагностика рівня маркетингу здійснюється на основі оцінки таких показників:

- наявність стратегічної та оперативної мети діяльності;
- визначення ринкової позиції підприємства;
- якість та регулярність ринкових досліджень;
- оцінка товарної, цінової та збутової стратегії;
- вивід на ринок та просування нових видів продукції;
- наявність брендів та бренд-менеджерів.

Організаційно-управлінська складова інноваційного розвитку повинна забезпечувати ефективне функціонування та перебудову підприємства у разі зміни зовнішніх та внутрішніх чинників. Це потребує від підприємства оптимізації організаційної структури управління з метою правильного розподілу функцій, прав та обов'язків підрозділів та посадових осіб, а також вдосконалення системи інноваційного менеджменту загалом. Діагностику організаційно-управлінської складової інноваційного розвитку доцільно проводити на основі:

- визначення відповідності організаційної структури управління типу інноваційного розвитку підприємства;
- аналізу рівня ефективності управління;
- характеристики стилю та методів управління;
- оцінки рівня автоматизації управління;
- методів та прийомів інноваційного менеджменту;
- методів навчання та підвищення кваліфікації кадрів.

Підсумковими індикаторами діагностики пропонуються показники, які відображають основні фактори інноваційного розвитку:

- коефіцієнт інноваційного розвитку, який характеризує інноваційну активність виробничого розвитку і показує частку коштів, виділених на впровадження інновацій, навчання і підготовку персоналу, пов'язаного з інноваціями, просування нових брендів на ринок, у загальному обсязі всіх інвестицій. Цей показник свідчить про досвід підприємства в управлінні інноваційними проектами;
- коефіцієнт інноваційної активності персоналу, який характеризує якісний професійно-кадровий склад підприємства. Він показує частку персоналу, що працює безпосередньо над розробкою нових продуктів і технологій, виробничим та інженерним проектуванням, дослідними й експериментальними роботами;
- коефіцієнт забезпечення підприємства нематеріальними активами. Він визначає наявність у підприємства інтелектуальної власності і прав на неї у виді патентів на винаходи, промислові зразки, права на корисні моделі, програмне забезпечення, товарні знаки і знаки обслуговування;
- коефіцієнт майна, призначеного для інноваційного розвитку, який показує частку майна експериментального і дослідницького призначення, придбаних машин і устаткування, пов'язаних з технологічними інноваціями в загальній вартості усього устаткування;
- коефіцієнт просування нових брендів на ринок, який визначає наявність і частку нових торгових марок підприємства на ринку.

Висновки. Отже, у статті розкрито основні фактори інноваційного розвитку підприємства з метою забезпечення конкурентоспроможності. Визначено теоретико-методологічні підходи до проведення діагностики зовнішніх та внутрішніх факторів інноваційного розвитку. Встановлено основні показники та підсумкові індикатори інноваційного розвитку підприємства. Отримані результати можуть бути основою вдосконалення системи управління інноваційними процесами на підприємстві. Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо розробку стратегії та вибір оптимального варіанта інноваційного розвитку на основі проведення економічної діагностики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці : моногр. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Ілляшенка. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. — 582 с.
2. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід : моногр. / М. П. Денисенко, Л. І. Михайлова, І. М. Гриценко, А. П. Гречан та ін.; за ред. проф., акад. М. П. Денисенка, Л. І. Михайлової. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. — 1050 с.
3. Трифилова А. А. Управление инновационным развитием предприятия. — Финансы и статистика, 2003. — 176 с.
4. Чухрай Н. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове і логістичне забезпечення : моногр. / Н. Чухрай. — Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2002. — 314 с.

5. Швиданенко Г. О. Бізнес-діагностика підприємства : навч. посіб / Г. О. Швиданенко, А. І. Дмитренко, О. І. Олексюк. — К. : КНЕУ, 2008. — 344 с.
6. Загорна Т. О. Економічна діагностика : навч. посіб. / Т. О. Загорна. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 400 с.
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу www.ukrstat.gov.ua/.

REFERENCES

1. Illiashenko, S. M. (2005). Problemy upravlinnia innovatsiynym rozvytkom pidpriemstv u tranzytyvni ekonomitsi. VTD «Universytetska knyha» (in Ukrainian).
2. Denysenko, M. P., Mykhailova, L. I., Hrytsenko, I. M., & Hrechak, A. P. (2008). Investytsiino-innovatsiina diialnist: teoriia, praktyka, dosvid. M. P. Denysenko, L. I. Mykhailova (Eds.). Sumy: VTD «Universytetska knyha» (in Ukrainian).
3. Trifilova, A. A. (2003). Upravlenie innovatsionnym razvitiem predpriatiia. Finansy i statistika. (in Russian).
4. Chukhrai, N. (2002). Formuvannia innovatsiinoho potentsialu pidpriemstva: marketynhove i lohystychnе zabezpechennia. Lviv: Vyd-vo NU «Lvivskap olitekhnika» (in Ukrainian).
5. Shvydanenko, H. O., Dmytrenko, A. I., & Oleksiuk, O. I. (2008). Biznes-diahnostyka pidpriemstva. Kiev: KNEU (in Ukrainian).
6. Zahorna, T. O. (2007). Ekonomichna diahnostyka. — Kiev: Tsentр uchbovoi literatury (in Ukrainian).
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua/ (in Ukrainian).

DIAGNOSIS OF FACTORS OF ENTERPRISE INNOVATIVE DEVELOPMENT

L. Yo. Kobryn

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
kobrynlesya@gmail.com*

The major external and internal factors of innovative development of a company have been determined, the theoretical and methodological approaches to their diagnosis in the current economic conditions have been considered. A few recommendations have been suggested for the diagnosis of innovative development of a company to determine positive factors and early detection of negative trends and to assess their possible impact on the effectiveness and perspective competitiveness of production.

Keywords: *innovative development, innovation, innovation activity, management, diagnosis, factors, enterprise, market, competitiveness.*

Стаття надійшла до редакції 13.04.2016.

Received 13.04.2016.